

УДК 7. 046; 7.041.6

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2020.05.1081>

ІКОНИ XVII — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVIII ст. З ЦЕРКОВ ВОЙНИЛОВА НА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНІ В КОНТЕКСТІ ВІЗИТАЦІЙНИХ ОПИСІВ, РЕКОНСТРУКЦІЇ МІСЦЯ РОЗТАШУВАННЯ ТА АТРИБУЦІЇ

Роксолана КОСІВ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1202-1488>

доктор мистецтвознавства,

доцент Львівської національної академії мистецтв,

старший науковий працівник,

Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького,

пр. Свободи 20, 79008, м. Львів, Україна,

e-mail: lanakosiv@yahoo.com

Дослідження ікон з одного середовища, що виявляють спільні прийоми малярства, становить важливу ділянку вивчення українського церковного мистецтва XV—XIX ст., де переважна більшість творів є анонімними. Такі студії допомагають систематизувати діяльність окремих ікономалярів та мистецьких осередків, які могли об'єднувати групу майстрів, і є актуальними в контексті сучасних відомостей про розвиток церковного мистецтва. *Метою і завданнями статті* є опрацювати ікони XVII — першої половини XVIII ст. з церков Войнилова на Івано-Франківщині (їх налічуємо 56), що зберігаються у Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, систематизувати їх за манерою малярства, зіставити описи ікон з документів візитацій XVIII ст. церков Войнилова з конкретними творами для реконструкції первісного місця розташування декотрих та виявити твори, намальовані одним майстром, що належали до одного іконостасу. Для цього застосовано методи формального та іконографічного аналізу, метод реконструкції та метод дослідження культурного контексту.

Ключові слова: ікона, іконостас, малярський осередок, церковне мистецтво, м. Войнилів, документи церковних візитацій.

Roksolana KOSIV

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1202-1488>

Doctor in Art Studies,

Associate professor, Lviv National Academy of Arts

Senior scholar, National Museum in Lviv named

after Andrey Sheptytsky

20, Svobodyav., 79008, Lviv, Ukraine

e-mail: lanakosiv@yahoo.com

ICONS OF THE XVIIth — FIRST HALF
OF THE 18th CENTURY FROM VOINYLV
CHURCHES IN IVANO-FRANKIVSK REGION
IN THE CONTEXT OF CHURCH VISITS
DESCRIPTIONS, RECONSTRUCTION
OF LOCATION, AND ATTRIBUTION

Problem statement. The study of icons of one stylistic group is an important research area of the 15th—19th centuries in Ukrainian art. Since the vast majority of icons are anonymous, such research is basic for studying the activities of individual painters and iconpainting centers. The study of icons in churches, as well as the study of museum collections, expands knowledge about Ukrainian iconpainting and allows us to go beyond the limited range of works circulating in popular or even scientific publications. In this context, 56 icons of the 17th — first half of the 18th century from the churches in Voinyliv (Ivano-Frankivsk region) stored in the Andrei Sheptytskyi National Museum in Lviv were studied. These icons have never been considered comprehensively and most of them have not been published.

The purpose of the article is to systematize the 17th — first half of the 18th centuries icons from the Voinyliv churches by the manner of painting, to correlate the descriptions of icons from the documents of 18th-century church visits with specific works to reconstruct the original locations, and call attention to works painted by one master belonging to the same iconostasis.

The methods of formal and iconographic analysis, the method of reconstruction are used in the research. The icons are analyzed with the consideration of the cultural context.

Results. The group of the first half of the 17th century icons, originating from the Nativity of the Virgin and the Nativity of Christ churches in Voinyliv reveal a connection with Lviv iconpainting school, what testifies that their authors could have a connection with this school or belong to it. The late 17th — beginning of the 18th centuries icons which we associate with the St. Nicholas church, as well as a set of festive icons and icons of the prophets, have a slightly different style of painting, which finds analogues with the icons from the churches of Bolokhiv, Zavadka, and Dolya. The peculiar style of painting of these icons allows us to confirm the hypothesis of the existence of a local iconpainting center.

Conclusions. The 17th century icons from Voinyliv expand the geography of influences of the first half of the 17th century leading Lviv iconpainting school and also allow us to talk about the spread of common for Ukrainian iconpainting of the second half of the 17th century of Lviv and Peremyshl dioceses trends by local masters.

Keywords: icon, iconostasis, painting center, church art, Voinyliv, documents of church visits.

Вступ. Дослідження комплексів ікон однієї стилістики чи манери малярства з однієї церкви чи дослідження ікон одного малярського осередку на сьогодні є *актуальним напрямком* вивчення українського церковного мистецтва XV—XIX ст. Оскільки здебільшого ікони того часу є анонімними, такі студії є базовими для вивчення діяльності окремих ікономалярів та мистецьких осередків, які могли об'єднувати групу майстрів. До сьогодні значна кількість ікон XVII—XIX ст. розташовуються на своєму первісному місці у церквах, велику спадщину давнього іконопису мають також музеї. Систематизація цих творів та комплексний їх огляд дають змогу переглянути та уточнити відомості про розвиток церковного мистецтва. Твори у музейних зібраннях позбавлені первісного середовища, інколи вимагають глибших студій писемних джерел, архітектоніки храму (якщо це можливо зробити), щоби зрозуміти, де вони розташовувалися у церкві. Вивчення пам'яток *in situ*, а також дослідження музейних творів розширять знання про український іконопис і дасть змогу вийти поза обмежене коло творів, що циркулюють у загальних та навіть фахових виданнях з історії українського мистецтва. У статті увага повернута до ікон XVII — першої половини XVIII ст. з церков Войнилова на Івано-Франківщині, що зберігаються у Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького (далі — НМЛ). *Метою і завданнями статті* є систематизувати ці ікони за манерою малярства, зіставити описи ікон з документів візитацій XVIII ст. церков Войнилова з конкретними творами, щоби змогти реконструювати первісне місце розташування декотрих та виявити твори, намальовані одним майстром, що належали до одного іконостасу. Для цього застосовано *методи* формального та іконографічного аналізів, метод реконструкції та метод дослідження культурного контексту. *Об'єктом дослідження* є ікони з церков Войнилова, що у збірці НМЛ, а також документи єпархіальних візитацій войнилівських церков XVIII ст. *Предметом дослідження* є атрибуція ікон та реконструкція їхнього первісного місця розташування у церквах Войнилова.

Аналіз досліджень та публікацій. Ікони з церков Войнилова, що у збірці НМЛ, ніколи не розглядалися комплексно, і більшість із них не були публіковані. Окремі дослідження присвячені іконам св. Івана

Предтечі XV ст. [1, с. 48—50], Архістратиґа Михаїла XVII ст. [2, с. 439—437; 3, с. 32—33, іл. 91—93], іконі Богородиці з Дитям Ісусом та з сюжетом Древа Єсеєвого [4, с. 162—163; 5], а також іконам, що намальовані на полотні [6—9]. Віктор Мельник, досліджуючи ікони з Івано-Франківського художнього музею (тепер — Музей мистецтв Прикарпаття), вперше висловив припущення про діяльність войнилівсько-болохівського малярського осередку, який пов'язував з монастирем у Болохові [10, с. 58, 164—167]. Олег Сидор опублікував 17 ікон з Войнилова у ґрунтовній монографії, присвяченій мистецькій діяльності патріарха Йосифа Сліпого, де уміщено реєстр творів з музею Богословської академії у Львові [11, с. 162—169, 174, 178, 184, 199—201].

Основна частина. Містечко Войнилів має давню історію, писемні згадки про нього сягають першої половини XV ст. Від 1552 р. місто було наділене маґдебурзьким правом, що потверджувало влаштування ярмарків двічі на рік та сприяло розвитку цехових ремесел. Войнилів знаходиться неподалік від Галича та Рогатина, у якому в XVI—XVII ст. активно розвивалося українське життя, діяли церковні братства та працювали місцеві майстри іконопису. Неподалік від Войнилова, у Болохові в XVII ст. діяв чоловічий монастир Архістратиґа Михаїла (закритий австрійською владою у 1780-х рр.), ще один монастир (Архістратиґа Михаїла) згадують на горі Жбир у Підмихайлі, теж неподалік від Войнилова. Також треба відзначити, що у XVII ст. галицька земля часто потерпала від нападів татар, а в 1676 р. під Войниловом відбулася битва між польсько-українським і турецьким військом.

Як свідчать матеріали церковних візитацій, у XVII—XVIII ст. у Войнилові було три церкви св. Миколая, Різдва Богородиці та Різдва Христового і дочірня св. Кузьми і Дем'яна у передмісті Сільце. Основною церквою міста був дерев'яний храм св. Миколая. У Шематизмі Львівської архієпархії на 1907 р. зазначено, що він був збудований 1602 р. (у цьому Шематизмі у Войнилові згадано також дві дочірні церкви Різдва Христового та Зачаття Пресвятої Діви Богородиці) [12, с. 37]. У Шематизмах на 1927 та 32/33 рр. вказано, що церква св. Миколая згоріла, й у містечку діяла дерев'яна церква Різдва Пресвятої Богородиці [13, с. 55; 14,

с. 26]. На той час парохом Войнилова був о. Любомир (у Шематизмах — Людомир) Костянтин Зарицький. Щоправда, у короткому Шематизмі 1930 р. у Войнилові записані дві церкви св. Миколая та Різдва Христового (напевно, мало б бути Різдва Богородиці) [15, с. 28]. Очевидно, що за таких обставин більшість давніх ікон войнилівських церков уже не були на своєму первісному місці у храмі.

Ікони з войнилівських церков мали різні джерела надходження до Національного музею у Львові. 51 ікона були передані до НМЛ у 1939 р. з Музею Богословської академії у Львові (далі — МБА), яка з приходом радянських військ до Львова була закрита. До МБА твори з Войнилова поступили у 1933 р. від згаданого о. Любомира Зарицького, який на той час був деканом Войнилівського деканату та парохом Войнилова [14, с. XIII]. Як зазначено, реєстр усіх творів МБА, зокрема й тих, що надійшли з Войнилова, подав О. Сидор [11, с. 199—201], а також опублікував фото окремих войнилівських ікон [11, с. 162—169, 174, 178, 184]. Як довідуємося з інвентарних книг МБА, туди поступило 55 ікон з Войнилова, двоє Царських врат з іконостасів, пара наскрізної декоративної різьби та одна хоругва, намальована на полотні. Як відзначено, з цих ікон 51 зберігається в НМЛ, також двоє Царських врат [16, іл. 55, 57], хоругва [17, с. 256—257] й декоративна різьба. Чотири ікони пророків та одна ікона апостола, що були у збірці МБА, в НМЛ не заобліковані, вочевидь ці твори втрачені. В інвентарній книзі МБА не було зазначено, з яких конкретно церков у Войнилові походили твори.

Сім ікон з Войнилова надійшли до НМЛ із розформованого у 1940-х рр. музею Інституту Ставропігії у Львові. Пам'ятки, згадані в переліку творів музею Інституту Ставропігії, який уклав Іларіон Свенціцький у 1908 р. [18, с. 178—181, 183, 188—189]. Серед творів з Войнилова записана ікона св. Івана Предтечі кінця XV — початку XVI ст. (НМЛ і-963) [18, с. 185, № 136] та невелика ікона, як зазначив І. Свенціцький, «південно-слов'янського письма XVI ст.» зі зображенням Розп'яття, ап. Петра і Павла та інших святих (НМЛ і-1119) [18, с. 183, № 110]. Очевидно, ікони з Войнилова до музею Інституту Ставропігії надійшли давніше. Усі ці ікони на звороті мають каліграфічний напис про їхнє походження з Войнилова і, що важливо, зафік-

совано, до якої церкви вони належали. У написах згадані усі три войнилівські церкви, так, як у візитаціях XVIII ст. Три ікони — Богородиця з Дитям Ісусом і з сюжетом Древа Єсеєвого, Різдво Христове та Христос Пантократор зафіксовані у реєстрі І. Свенціцького без згадки про те, що вони походять з Войнилова [18, с. 178, № 51; 180, № 72; 181, № 83], однак про це свідчать згадані написи на звороті творів. Ікони Успіння Богородиці, св. Миколая, Богородиці з Дитям Ісусом і з сюжетом Древа Єсеєвого та неукраїнського походження ікони св. Івана Предтечі й Розп'яття зі святими були представлені на Археологічно-бібліографічній виставці у Львові, організованій Інститутом Ставропігії у 1888—1889 рр. [19, с. 47, 62, 69—71; 20, табл. XXVI, XXXII, XXXVII, XXXVIII]. У каталозі виставки, який уклав Ізидор Шараневич, ці ікони, а також фрагмент різьби «з вівтаря церкви у Войнилові», згадані як «власність церкви у Войнилові» [19, с. 47, 62, 69—71]. Таким чином, окремі войнилівські ікони уже давно привернули увагу.

Отож загалом ікон з церков Войнилова в НМЛ налічується 58, з них дві — неукраїнського походження. Це доволі велика група творів, пов'язана з однією місцевістю. Твори не мають ні дати виконання, ні імен фундаторів чи авторів. Майже всі ікони були створені у XVII ст., причому на високому фаховому рівні різними авторами. Група ікон виразно має спільну стилістику виконання, тому при їх вивченні постає питання діяльності місцевих, у регіоні Рогатина—Войнилова—Болохова—Долини майстрів, яких на сьогодні за імена відомо не багато. За оприлюдненими архівними нотатками знаємо про рогатинських малярів, тому можна ствердити, що у місті діяв малярський осередок у другій половині XVI — першій половині XVII ст. За документами відомий рогатинський маляр Дмитро Борискович, який працював у 1610—1620-х рр. і який знався з провідним львівським ікономаляром Федором Сеньковичем, що засвідчує контакти між майстрами [21, с. 28; 22, с. 27]. Під 1637 р. в Рогатині зафіксований місцевий маляр Федір, у першій половині XVII ст. згадані маляр Петро та малярський челядник Лука Стефанович [23, с. 519, 521; 22, с. 27]. Окрім того, В. Мельник навів ім'я маляра монаха Романа, який працював на початку XVII ст. при Успенському монастирі в Крилосі та маляра з Гали-

ча Симона Шигельського, який працював у 1700 р. [10, с. 206, 208]. У 1770-х рр. був активним рогатинський маляр Антон Лисицький.

Окремі войнилівські ікони виявляють спільні риси малярства з творами середини XVII ст., що походять з церков Болохова та Долини (ікони Благовіщення Богородиці (НМЛ і-1452) [3, іл. 96] та Архангел Михаїл з Долини зберігаються в НМЛ (НМЛ і-1458)). У літературі підняте питання діяльності місцевих «на території нинішньої Івано-Франківської області» майстрів [3, с. 33] та войнилівсько-болохівського осередку малярства, який би міг локалізуватися у болохівському монастирі [10, с. 58, 164—166, 168—169], що діяв у XVII ст. В. Мельник з цим осередком пов'язав виконання ікон Благовіщення Богородиці, Хрещення Христа та Архангела Михаїла з діяннями, що походять з церкви в Болохові, ікони Христа на престолі з чину Моління та одинадцяти ікон празників, що походять з церкви сусіднього села Завадки (більшість належать збірці Музею мистецтв Прикарпаття, шість празників із Завадки у приватній колекції) [10, с. 58, 164—166, 168—169, іл. 4а—4в, 7, 9а—9б, 12; 24, іл. 30—35], а також ікони празників, Христа з чину Моління та Архангела Михаїла з діяннями з Войнилова [10, с. 58]. Перелічені пам'ятки споріднені стилістикою малярства, однак питання їхнього виконання у войнилівсько-болохівському осередку залишається відкритим, адже достовірних фактів його діяльності та приналежності до нього конкретних творів поки що не виявлено. Як уже відзначено, ікони з Войнилова, а також згадані ікони з Долини, Болохова та Завадки не мають авторських інскрипцій, тому дослідження їхнього авторства опирається на візуальні спостереження манери малярства та декоративної різьби обрамлень. Стилiстика малярства окремих ікон, що походять з церков Рогатина, його околиць та з Войнилова ставить також питання впливів на місцевих майстрів малярів львівської школи та можливого виконання творів для войнилівських церков львівськими майстрами XVII ст.

За іконографією можемо констатувати, що більшість ікон з Войнилова XVII ст. належали до іконостасів, причому помітно, що ікони походять з різних ансамблів. Реконструвати первісне місце розташування пам'яток допомагають матеріали церковних ві-

зитацій XVIII ст., що в українській унійній церкві почали систематично вести з 1730-х рр.

Збереглося три візитації XVIII ст. церков Войнилова, що тоді належав до Львівської єпархії. Найдавніша візитація датується 1733 р. [25, арк. 1—3], тоді містечко було осідком Войнилівського деканату Львівської єпархії, до якого входило 36 церков. У наступних візитаціях 1740 [26, арк. 625—627] і 1753 рр. [27, арк. 149зв—152] церкви Войнилова причислені до Галицького деканату цієї ж єпархії. Згадані візитаційні описи не надто обширні, проте доволі інформативні. Вони подають відомості про кількість та посвяти церков, а також проливають світло на запровадження нових тенденцій щодо облаштування, спричинені латинізаційними впливами, що посилювалися в українській унійній церкві після Замоїського синоду 1720 р.

У Войнилові, згідно з візитацією 1733 р., було чотири церкви. Першою згадана дерев'яна церква св. Миколая, яка мала всього 27 парафіян і параха Григорія Пантелімоновича [25, арк. 1]. У церкві був «престіл пропорційний, однак без обрусів і антимінсу», другий престіл був «перед образом Богородиці, але тільки провізоричний». Серед богослужбових книг бракувало тільки Часослова [25, арк. 1]. «Книги львівські давні з давньою коректурою» [25, арк. 1зв]. Візитатор зазначив, що нема постанов Замоїського синоду. За його ж заувагою, церква тоді потребувала ремонту і була бідно виставлена. Візитатор вочевидь питався за «новими» речами, запроваджуваними з латинського обряду, бо записав, що немає «бурси, пурифікатора, гумералів, комжі і комешок». Щодо комжі і комешок, то записано, що парох відповів, «що того не було в звичаю» [25, арк. 1зв]. Також візитатор записав, що при дверях немає свяченої води. Серед образів перелічено такі: «Христа, Богородиці, апостолів, пророків і інших святих», які були «пристойні і посвячені». Було три хорутви «з пристойними образами» [25, арк. 1зв]. Відпуст влаштували на свято Миколая, «однак до того немає ніяких документів». «Чуд ніяких не відбулося» [25, арк. 1зв]. Візитатор звернув увагу, що «цимборію (дарохранильніці. — Р. К.) нема, а евхаристія зберігається в олов'яній посудині на подобі сільнички» [25, арк. 1]. При церкві св. Миколая діяло молодше братство.

За тією ж візитацією 1733 р. довідуємося, що друга дерев'яна войнилівська церква — Новорин-

ська — Різдва Богородиці була «добре збудована». Її парохом був о. Іван Татомир, і налічувала вона 30 парафіян [25, арк. 2зв]. У цій церкві також не було «цимборію», однак згаданий антими́нс. Престі́л був «пропорційний». Занотовано, що є всі богослужбові книги: «Мінея, Трефолой, Октоїх, Тріодь Квітна і пістна, Апостол, Євангеліє». Далі сказано, що «срібла нема», а «євхаристія» зберігається «в мізерній олов'яній посудині, накрита мізерною залізною бляшкою». У церкві були «образи пристойні Христа, Богородиці, апостолів, пророків і інших святих» [25, арк. 2зв]. Далі візитатор написав так: «Що бачив, то написав, а чого не було, то опущене» [25, арк. 2зв].

У тому ж документі 1733 р. записано, що третя церква в Войнилові на передмісті Улицькім була посвячена Різду Христовому. Ця церква була «нова дерев'яна» [25, арк. 2зв]. Парохом церкви був о. Семион Теодорович, налічувалося 35 парафіян. Візитатор записав, що «євхаристія зберігається на престолі у дерев'яній позолоченій посудині», є антими́нс, «цимборію нема». «Образи Христа, Богородиці, пророків і інших святих пристойно намальовані». «Води посвяченої при дверях нема». Книги богослужбові є, всі львівського друку. Ця церква мала другий престі́л «на гірці» (на хорах. — Р. К.) на якому був антими́нс еп. Шумлянського [25, арк. 2 зв]. Богослужб парох пильнує «тільки що по старосвіцьки їх відправляє» [25, арк. 3].

Далі у цьому документі згадано четверту войнилівську церкву, яка «належить до пробства». Ця церква була «стара дерев'яна але порядна», парохів два — батько з сином, 30 парохіян. У церкві була «євхаристія в цимборії закрита, антими́нс, книги до богослужб». На престолі — Розп'яття. Підлога дерев'яна, «води свяченої при дверях нема». Братства при цій церкві не було [25, арк. 3]. У цій візитації не записано про ікони і не вказано посвятити церкви.

Як зазначено, у візитації 1740 р. Войнилів приєднано до Галицького деканату. За цим описом церква св. Миколая мала на престолі «антими́нс, цимборій, що закривався, дерев'яний намальований хрест». У церкві було «образів чотири на дерев'яних дошках, на них шість срібних коронок». Очевидно, це були ікони в намісному ярусі іконостасу. Далі згадано «Деїсіс різьблений дерев'яний пристойно намальований»,

«три хоругви на полотні», хрест процесійний, «інші образи на дереві і на полотні намальовані». Згаданий у візитації 1733 р. о. Пантелімонович був 13 років парохом, помер, а за ним парохом став о. Михайло Давидович, який «не сповняв обов'язків» і в церкві відправляв о. Симеон Соколовський, парох церкви Різдва Христового. У документі записано про молодше братство, яке «має артикули (статут. — Р. К.) від митрополита всієї Русі і єпископа львівського Атанасія Шептицького апробовані» [26, арк. 625—625зв].

Другою згадана Новоринська церква Різдва Богородиці. За цією візитацією бачимо, що парохіяни прислухалися до настанов попереднього візитатора і справили на престолі «цимборій з образом Богородиці з двома коронками, що закривається, малий пристойний». Там таки був «хрест дерев'яний намальований». Також записано про «чотири намісні образи на дерев'яній основі зі срібними коронками і зі завісами шовковими». «На боці», очевидно, у наві при стіні, був образ Благовіщення Богородиці з двома срібними коронками. «Деїсіс цілий на дошках намальований». Перед намісними образами чотири великі дерев'яні ліхтарі з великими свічками. У церкві також були чотири полотняні хоругви та процесійний хрест. Від 1738 р. парохом церкви був о. Іван Язловський [26, арк. 626].

Третя войнилівська церква Різдва Христового описана як «гарна з міцного ялинового і дубового дерева під гонтами виставлена 1731 р. за теперішнього пароха». На престолі стояв намальований хрест, «цимборій», що закривався з образом Богородиці, на якому були «дві срібні коронки». У церкві були чотири намісні образи «всі на дошках». «Деїсіс цілий на дошках старий, перед намісними образами точені дерев'яні ліхтарі і посередині церкви висячі на свічі». На намісних образах було «різних срібних коронок 11 і ручка (?) на Богородиці під шиком срібним і такий же хрестик висячий». Важливо відзначити, що середній купол церкви всередині був помальований. У церкві було чотири хоругви: «три на мусулбасі, одна на полотні» та процесійний хрест. Каплиця на хорах, до якої вели сходи зі двору була посвячена Усікновенню голови св. Івана Предтечі. В каплиці був престі́л прикрашений і чотири намісні образи на дощці, а «Деїсіс на полотні». «При боці два інші образи на дощці». Парохом церкви записаний

о. Симеон Соколовський. Церква мала 30 парохіян і старше церковне братство [26, арк. 626зв].

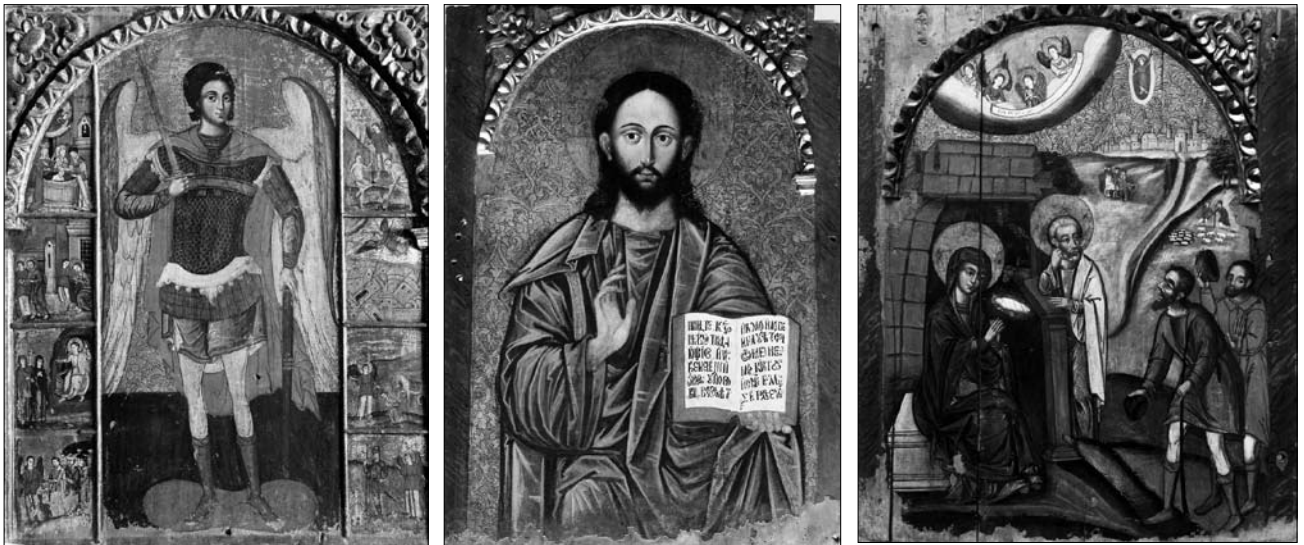
Далі у документі йдеться про четверту войнилівську (унилівську) церкву на передмістю Сільце, яка була посвячена св. безсеребренікам Кузьмі і Дем'яну. Ця церква була «з дерева під гонтами давно вибудована, коли і ким посвячена не пам'ятають». У ній був «престіл звичайний з антимінсом». «На престолі Розп'яття і цимборій з образком Богородиці не цілий помальований, із замком в якому цинова пушка». Далі записано про «чотири намісні образи на дерев'яних дошках старі зі шовковими заслонками». На «цимборії» теж була завіса. «Архієрей» був «новорізьблений мальований», «апостоли на полотні». Хоругви чотири на полотні. Пароком був о. Костянтин Грузейський (?) висвячений 1729 р. [26, арк. 627].

У візитації 1753 р. міста Унилова першою згадана церква Різдва Христового на передмісті, виставлена 1731 р. за пароха Симеона Соколовського. Тут записано, що її посвячував унилівський декан Яків Зарицький. Ця церква трикупольна, гарно збудована. Вона мала престіл «сницарської роботи мальований позолочений». На престолі образ Богородиці з двома срібними коронками, хрест срібний, «цимборій замчистий мальований», хрест мальований дерев'яний та антимінс з мощами. «На бабинці» був віттар св. Трійці «з престолом», на якому під трьома обрусами зберігався антимінс з мощами. Антипедій полотняний вибиваний. Там були «чотири старі намісні образи та апостоли на полотні намальовані». У церкві було три воздухи один «на личаку мальований» [27, арк. 149зв]. Серед образів перелічено «Деїсіс з апостолами, пророками і празниками столярської роботи пристойно намальований», «чотири намісних образи». На образі Богородиці була зелена заслона, корона одна більша, друга менша. На образі Христа срібна корона, на образі Різдва Христового дві срібні коронки і на Ісусові маленька шата, на образі архангела Михаїла срібна корона, на Архієрею, Богородиці і Івані срібні корони. Хоругов три мусулбасом окладених, одна на полотні. Хрест процесійний. Парох о. Симеон Соколовський був висвячений 1710 або 1716 р. до церкви св. Кузьми і Дем'яна (?) [27, арк. 150]. Старше братство potwierdжене еп. Шумлянським 1697 р. [27, арк. 150зв].

Далі віднотована міська церква св. Миколая, яка була дерев'яна з одним куполом. На престолі вона мала образ Богородиці, «цимборій замчистий мальований» та хрест дерев'яний мальований. У церкві був «аер» (воздух. — Р. К.) один рожевий шовковий, другий мальований на рожевому гродетурі [27, арк. 151]. Образи: «Деїсіс з апостолами, празниками, пророками столярської роботи», «намісних образи чотири». «На намісному Миколаю» були три срібні коронки, на Ісусі одна срібна корона на намісній Богородиці дві срібні коронки. Перед тим образом престіл з обрусами і з антимінсом. На лівому боці був образ св. Миколая на полотні намальований, який плакав кривавими сльозами. Окрім того, у церкві були три хоругви і процесійний хрест [27, арк. 151зв].

Третя церква Новоринська Різдва Богородиці була дерев'яна з одним куполом. У віттарі у ній був образ Богородиці, антимінс. «Аер один на личаку мальований». «Деїсіс цілий з апостолами, празниками, пророками столярської роботи пристойний», «намісних образи чотири». На Богородиці дві срібні корони і срібна табличка, на образі Ісуса одна срібна корона, на образі Різдва Богородиці дві срібні корони і «штучка одна». На Архієрею корона срібна одна. «На образі Благовіщення на боці» були дві срібні коронки. Пароком церкви був о. Ян Язловський [27, арк. 152].

Отож, за документами візитації довідуємося, що три войнилівські церкви св. Миколая, Різдва Христового (на передмістю Улицькім) та Різдва Богородиці (Новоринська) мали повні іконостаси з чотирма намісними іконами, празниковим, Молільним та пророчими ярусами, столярської роботи, тобто з декоративними обрамленнями. Ці іконостаси — «Деїсіси» у всіх випадках були пристойними, тобто доброго фахового рівня. Важливо відзначити, що у церкві Різдва Христового, яка була збудована 1731 р. була каплиця на хорах, посвячена Усікновенню голови св. Івана Предтечі. У візитації 1753 р. ця каплиця записана з посвятою Трійці. У каплиці були чотири старі намісні образи та апостоли, тобто чин Моління, намальований на полотні. Четверта войнилівська церква з посвятою безсеребренікам Кузьмі і Дем'яну згадується у двох старших візитаціях, у візитації 1753 р. передмістя Сільце, де вона знаходилася, виокремлене як окреме село. За візи-

Іл. 1. Ікони Архангела Михаїла, Христа Пантократора, Різдва Христового. Перша половина XVII ст. З намісного ярусу церкви Різдва Христового у Войнилові. НМЛ

тацією 1740 р. у цій церкві були чотири старі намісні образи та Архієреєй новорізьблений мальований, а апостоли на полотні. Ймовірно, з тієї церкви ікони до львівських музеїв не були передані.

Важливою є також інформація про описи срібла на іконах, де довідуємося, що у церкві Різдва Христового у намісному ярусі іконостасу було чотири ікони: Христа, Богородиці, Різдва Христового та Архістратиґа Михаїла. У церкві св. Миколая була намісна ікона Миколая, Богородиці та Христа. У церкві Різдва Богородиці подібно у намісному ярусі згадана храмова ікона Різдва Богородиці та ікони Христа і Богородиці. В обох випадках, на жаль, не записане зображення четвертої ікони цього ярусу. У церкві Різдва Богородиці у наві була ікона Благовіщення Богородиці з двома срібними коронками. Варто теж звернути увагу, що візитатори виділяли окремо намісні ікони, а до «Деїсису» відносили ікони празничового, Молільного та пророчого ярусів, називаючи це «Деїсис цілий».

Огляд творів із церков Войнилова, що у збірці НМЛ слід розпочати з найдавнішої пам'ятки — ікони св. Івана Предтечі кінця XV — першої половини XVI ст., яка є авторства сербського або грецького майстра. Цю ікону розглядаємо у контексті посвяти каплиці на хорах войнилівської церкви Різдва Христового Усікновенню голови св. Івана Предтечі, де вона могла бути намісною в іконостасі. На жаль, напис на звороті ікони про те, з якої церкви вона походила, не прочитується. У візитації намісні іко-

ни цієї каплиці згадані як старі, напевно перенесені з попереднього храму. Ікони посвяти каплиці на хорах були пов'язані з посвятою давнішої неіснуючої церкви. Проте не маємо інформації про те, що колись у Войнилові була церква чи монастир, названі на честь св. Івана Хрестителя. Патріарх Дмитрій (Ярема) вважав, що ця ікона походила з церкви, яка була розташована в урочищі Іванівському коло Крилоса, де, за переказами, був монастир Предтечі. На підставі порівняння зі стінописом 1350-х рр. сербського монастиря в Дечанах, датування твору автор відніс до кінця XIII — початку XIV ст. [1, с. 48—49]. Однак рельєфне виконання німба з наливним левкасом, який, на нашу думку, є часу створення ікони, свідчить, що пам'ятка намальована пізніше.

Серед інших ікон Войнилова виділяємо три ікони, що, як вдалося виявити за матеріалами візитації 1753 р. та спостереженням манери малярства, розмірів і характеру декоративного обрамлення, належали до намісного ярусу іконостасу церкви Різдва Христового. Це ікони Христа Пантократора (НМЛ i-1019), Різдва Христового (у варіанті Поклону пастухів) (НМЛ i-1020) та Архістратиґа Михаїла з діяннями (НМЛ i-2555) (іл. 1). На звороті ікон Христа та Різдва Христового, що надійшли з Музею Інституту Ставропігії, написано: «Войнилѡвъ / 4 (3) / ц: ул:». За документами візитації відомо, що на передмістю Улицькім знаходилася церква Різдва Христового. Таким чином стає зрозумілою аббревіатура «ц: ул:», що вказує на те, з

Іл. 2. Ікони Успіння Богородиці, Богородиці Одигітрії, Христа Пантократора. Середина XVII ст. З намісного ярусу церкви Різдва Богородиці у Войниліві. НМЛ

якої церкви походили ікони. Походження творів з цієї церкви підтверджує також храмова ікона Різдва Христового. Ікона Архангела Михаїла такого напису на звороті не має, бо вона поступила до НМЛ зі збірки МБА. Серед войнилівських ікон авторства українських майстрів ці твори є давнішими, їх можна віднести до першої половини XVII ст. Манера малярства ікон спільна, що свідчить, що вони виконані одним автором. Малярство ікон засвідчує зв'язок із стилістикою майстрів львівської школи першої половини XVII ст. Це, окрім уже згаданих в документах контактів між рогатинським майстром Дмитром Борисковичем та провідним львівським маляром Федором Сеньковичем, підтверджує думку про вплив цієї школи іконопису на автора цих войнилівських ікон та на майстрів його середовища. Залишається під питанням, чи можна ці ікони пов'язати із згаданими за архівними джерелами 1610—1630-х рр. рогатинськими малярами, оскільки не відомо, як ці майстри малювали. Войнилівські ікони намальовані в насиченому, навіть доволі темному колориті, місцями глибокі, майже чорні тіні підкреслюють об'єм. Ікони виділяються також фаховим прецизійним виконанням гравійованого тла та різьби декоративного обрамлення. Подібну стилістику малярства мають майстерно виконані намісні ікони Христа і Богородиці з церкви села Уїзд на рогатинщині [21, іл. 14—16]. З войнилівських ікон тільки ікона Архангела Михаїла, яка, очевидно, була розташована в намісному ярусі іконостасу зліва, має клейма. Ці клема за старою традицією мають прямокутну форму (верхні

клейма трикутної форми, оскільки ікони мають аркове завершення), закомпоновані обабіч центрального зображення. Тут уміщено вісім діянь архангела — зліва: Хрещення царя Костянтина, Виведення ап. Петра з в'язниці, Явлення жінкам-мироносицям біля порожнього гробу Господнього, Перехід через Червоне море, справа: Архангел навчає Адама обробляти землю, а Єву прясти, Зруйнування Содому і Гоморри, Явлення пророку Валааму, Архангел допомагає Давидові перемогти Голіафа. Тематика сцен співзвучна українській іконографії діянь архангела Михаїла XVII ст., де часто зображують як архангел учить Адама і Єву ремеслу та додають новозавітні сюжети. Відзначимо, що інколи ікони Архангела Михаїла уміщували зліва в намісному ярусі іконостасі того часу. Подібний приклад бачимо в іконостасі церкви Воздвиження Чесного Хреста в Дрогобичі. Інших ікон з іконостасу церкви Різдва Христового у Войниліві не ідентифіковано.

Три інші, також намісні ікони, походять з іконостасу церкви Різдва Богородиці у Войниліві. Це Христос Пантократор (НМЛ і-2487), Богородиця з Дітям Ісусом у типі Одигітрії (НМЛ і-2455) та Успіння Богородиці (НМЛ і-1016) (іл. 2). Дві перші ікони надійшли зі збірки МБА, а ікона Успіння з колекції музею Інституту Ставропігії. На її звороті поміщено напис: «Войнилѡвъ / 2 сподъ / цер: новор:». З матеріалів візитацій знаємо, що Новоринською у Войниліві була церква Різдва Богородиці. Усі три ікони мають спільну манеру малярства, розмір та характер обрамлення і належать одному авто-

ру. З цього іконостасу немає храмової ікони Різдва Богородиці, ікона Успіння, очевидно, була зліва в намісному ярусі. Знову ж таки подібний приклад іконографії намісного ярусу спостерігаємо на прикладі іконостасу 1620-х рр. з Успенської церкви у Львові авторства Федора Сеньковича, доповнений Миколю Петрахновичем (перенесений у церкву с. Великі Грибовичі). Там при храмовому образі Успіння Богородиці у намісному ярусі зліва була ікона Різдва Богородиці. Інших ікон цього автора серед войнилівських творів не ідентифіковано. Споріднену манеру малярства мають намісні ікони Христа і Богородиці середини XVII ст. в іконостасі П'ятницької церкви у Львові, а також велика ікона Страстей Христових, що знаходиться у церкві в Батятичах (Кам'яно-Бузький р-н) [28]. На обох іконах П'ятницької церкви подібний до войнилівських ікон малюнок подовгуватих ликів з подовгуватими носами, подібне моделювання об'єму, складок тканин, майстерне виконання гравіювання тла. Отож автором цих трьох войнилівських ікон міг бути львівський майстер, автор намісних ікон п'ятницького іконостасу. Знову ж таки інших ікон з церкви Різдва Богородиці у Войнилові точно ідентифікувати не вдалося.

З Войнилова надійшов також комплект празничних ікон разом 12 [11, с. 166—169] та такого ж розміру, манери малярства та з таким же обрамленням ікона батьків Богородиці Йоакима та Анни з підписом «Зачаття Анни», що, можливо, також входила до празничного ярусу [11, с. 166, іл. 1]. Тоді б ікон у празничному ярусі налічувалося 13, у той час коли їхнє число, як правило, має бути парним. Можна припустити, що однієї ікони з цього ярусу бракує або що ікона з батьками Богородиці могла знаходитися на аналої. Власне ця ікона наводить на думку, що цей празничний ярус також належав іконостасові церкви Різдва Богородиці, де прочитується Марійна тематика. Цикл ікон цього ярусу містить сюжети Різдва Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста, Введення Богородиці до храму, Різдва Христового, Стрітєння, Хрещення, В'їзду в Єрусалим, Благовіщення Богородиці, Зісшестя в ад, Вознесіння Господнього, Зіслання Святого Духа, Переображення. В цьому ярусі бракує ікони Успіння Богородиці, можливо тому, що ця ікона була в намісному ярусі іконостасу. Празники виконані також вправним майстром, якого виді-

Іл. 3. Ікона Тайної вечері та фрагмент Царських врат. Середина — друга половина XVII ст. З іконостасу церкви у Войнилові. НМЛ

ляє експресивна манера малярства. З церкви у Войнилові походить також ікона Тайної вечері (НМЛ і-2438) (іл. 3), однак не відомо, чи вона входила до того ж іконостасу що й згадані празничкові ікони. На нашу думку, вона намальована іншим автором, аніж празники. З автором ікони Тайної вечері можна пов'язати малярство шести медальйонів на Царських вратах з Войнилова (НМЛ д-1282)

Іл. 4. Ікона Христа на престолі. 1650—1670-ті рр. З чину Моління іконостасу церкви Різдва Богородиці (?) у Войнилові. НМЛ

Іл. 5. Ікона Благовіщення Богородиці. Друга половина XVII ст. З церкви Різдва Богородиці у Войнилові. НМЛ [16, с. 137, іл. 57] (іл. 3), які мають також майстерну ажурну різьбу. Композиція та декоративні мотиви цих врат майже ідентичні, як на інших Царських вратах з Войнилова (НМЛ д-1281) [16, с. 136, іл. 55], що їх за манерою малярства медальйонів пов'язуємо з церквою св. Миколая. Попри майже однакову композицію та орнаменти манера малярства обох врат різна, що свідчить про те, що медальйони авторства різних майстрів.

Таку ж експресивну манеру малярства та пропорції фігур, як ікони празників, має центральна ікона чину Моління з образом Христа на престолі в оточенні ангелів, що також походить з церкви у Войнилові (НМЛ і-2668) (іл. 4). Якщо прийняти, що ікона виконана автором празників, то вона могла належала до одного з празниками іконостасу, як, думаємо, у церкві Різдва Богородиці. Щоправда, у документі 1753 р., описуючи срібло у цій церкві, візитатор записав, що на Архіерею є срібна корона.

Досліджувана ікона не представляє Христа у типі Архіерея, і ми не виявили слідів накладної корони. Тому питання її приналежності, як й ікон празникового ярусу, залишається відкритим. В. Мельник, який зауважив про діяльність войнилівсько-болохівського іконописного осередку, припустив, що ікони празників намальовані автором ікон Благовіщення і Хрещення з церкви в Болохові, та Христа на престолі з церкви в Завадці [10, с. 168]. Дві перші ікони справді виявляють тотожну манеру малярства, і їх слід приписати автору ікони Христа на престолі та празників з Войнилова. Ікона Христа на престолі із Завадки має майже ідентичну іконографію, що ікона Христа на престолі з Войнилова, однак манера малярства, на нашу думку, свідчить про працю двох авторів спільного малярського осередку. У випадку цих двох ікон бачимо, що майстри користувалися однаковими взірцями. Автору ікони Христа на престолі з Войнилова приписуємо також виконання ікон Благовіщення Богородиці та Архангела Михаїла з церкви у Доли-

Іл. 6. Ікони Благовіщення Богородиці, Христа Пантократора, св. Миколая. Кінець XVII ст. З намісного ярусу церкви Св. Миколая у Войнилові. НМЛ

ні на Івано-Франківщині, що у збірці НМЛ. Твори мають такий же рисунок ликів, волосся, пропорції фігур та моделювання складок тканин. Ця подібність свідчить про діяльність місцевих майстрів іконопису у регіоні Болохова, Войнилова та Долини. Окрім того, майже ідентична композиція обох Царських врат з Войнилова свідчить про діяльність місцевих майстрів-різьб'ярів. Стилiстичні прийоми виконання цих ікон типові для 1650—1670-х рр. Манера малярства творів подібна до намісних ікон, що їх пов'язуємо з церквою Різдва Богородиці у Войнилові, які можуть бути трохи давнішими, та до ікон, що їх відносимо до іконостасу церкви св. Миколая у Войнилові, які є молодшими за часом виконання. Це, знову ж таки, вказує на контакти між майстрами.

З церквою Різдва Богородиці у Войнилові пов'язуємо також ікону Благовіщення Богородиці другої половини XVII ст. (НМЛ і-3131) (іл. 5). Уважаємо, що це пам'ятка, згадана у візитаціях цієї церкви як така, що знаходилася «на боці», тобто, очевидно, на стіні нави, і мала дві срібні корони. На цій іконі виразно видно сліди від накладних корон біля німбів архангела і Богородиці. Ікона намальована іншим автором, аніж згадані ікони. Її малярство також високого фахового рівня. Автора виділяє характерна манера малювати округлі лики та декорувати елементи архітектури та вбрання орнаментами. Припускаємо, що цим майстром намальовані дві ікони на полотні: св. влкм. Параскева (НМЛ і-3239) та св. Іван Золотоустий (НМЛ і-3240) [6]. Вони у гіршому стані збереження, ніж ікона Благовіщення, але бачимо подібну манеру трактування округлих ликів, а також візерунків на деталях архітектури та на одягах святих.

З церкви св. Миколая у Войнилові походить ікона св. Миколая (НМЛ і-1013) (іл. 6). Про це свідчить напис на її звороті: «Войнилѡв / I / зъ / церкви С. / Николая». Очевидно, це була намісна храмова ікона в іконостасі цієї церкви. До цього намісного ярусу відносимо також ікону Христа Пантократора, яка ще потребує комплексної реставрації (НМЛ і-2666) та ікону Благовіщення Богородиці (НМЛ і-2561) (іл. 6). Ці ікони мають подібну до ікони св. Миколая манеру малярства, обрамлення та розмір тому, припускаємо, вони виконані одним автором. Трактування ликів на іконі Благовіщення має виразно барокові риси, то ж цю групу ікон відно-

Іл. 7. Ікони Богородиці та св. Івана Хрестителя. Кінець XVII ст. З чину Моління іконостасу церкви св. Миколая (?) у Войнилові. НМЛ

симо до кінця XVII ст. Складно сказати, чи могла бути ікона Благовіщення в намісному ярусі іконостасу церкви св. Миколая. Подібні приклади нам не відомі за іншими ансамблями, однак це не виключає такої можливості. Автором ікони св. Миколая, припускаємо, намальовані також дві ікони: Богородиці (НМЛ і-2435) та Івана Хрестителя (НМЛ і-2436) з чину Моління іконостасу (іл. 7) та ікона Нерукотворного Образу в декоративному обрамленні складної форми (НМЛ і-3314) (усі з Войнилова). Ця ікона, можливо, також походила з цього ж іконостасу. До іконостасу церкви св. Миколая напевно належали також Царські врата (НМД д-1281), малярство у медальйонах яких за манерою споріднене зі згаданими іконами. Інших ікон з цього іконостасу не ідентифіковано.

Іл. 8. Апостоли Петро та Яків (?). Кінець XVII ст. З чину Моління іконостасу церкви у Войнилові. НМЛ

З церков Войнилова зберігся також комплекс ікон апостолів (окрім однієї з правої частини ярусу) (іл. 8) з чину Моління іконостасу, та комплекс ікон пророків, також з іконостасу (іл. 9). Вони нижчого фахового рівня, ніж описані намісні ікони. Ікони апостолів надійшли без обрамлення. Вони виконані спільним майстром орієнтовно наприкінці XVII ст. Його манера малярства відрізняється від тієї, що її представляють інші згадані ікони з Войнилова. З цього чину Моління бракує центральної ікони (чи ікон) Христа на престолі, Богородиці та Івана Хрестителя. Підписів до ікон апостолів немає, очевидно, вони були на карнизі іконостасу, більшість із них можна ідентифікувати на підставі іконографії.

Пророки зображені традиційно півфігурно, закомпоновані у видовжений по вертикалі овал, оточений

декоративним обрамленням складної конфігурації з плоскорізьбою. До нижнього краю обрамлення кріпиться держак, яким кожна ікона монтувалася до іконостасу. У збірці НМЛ налічується дев'ять ікон пророків, у каталозі МБА записані усі 12. За цими записами дізнаємося, що бракує ікон пророків Єремії (МБА 459) [11, с. 200], Ісаї (МБА 461) та Арона (МБА 463) [11, с. 201]. Збереглися три ікони пророків з лівої частини ярусу. Це Гедеон, Яків та Соломон або Валаам; частково втрачений напис утруднює ідентифікацію (у каталогах МБА та НМЛ пророк ідентифікований як Соломон, однак у нього немає корони). З правої частини ярусу є усі шість ікон, які представляють Мойсея, Єзекиїла, Захарію, Авакума, Даниїла та Варуха. Звернемо увагу, що у цьому пророчому ярусі бракує Давида, який виступає у парі зі Соломоном. Тому цей пророк, що у картотеці ідентифікований як Соломон, є швидше Валаамом, на що вказує фрагмент напису його імені на згортку, що пророк тримає у руках. Але загалом рідко коли у пророчому ярусі іконостасів немає пророків царів Давида і Соломона. Ікони пророків однакового розміру, відтак послідовність їх розташування в іконостасі важко відтворити. Переважно ближче до центру уміщували Мойсея з Ароном. Центральної ікони цього ярусу немає. Пророки намальовані іншим майстром, ніж апостоли, тому, припускаємо, вони не належали до одного ансамблю. За стилістикою малярства ікони пророків відносимо до другої половини XVII ст., вони є давнішими, ніж апостоли. Манера малярства свідчить, що тим самим майстром, що намальовав ікони пророків виконане велике полотнище зі сюжетом Древа Єсеєвого. Це полотнище окремо розглянуте в контексті іконографії творів на тему родоvodu Христа [9, с. 1386—1390], звернемо увагу лише на те, що воно виділяється цілофігурним зображенням жіночої постаті у короні, яка намальована стоячи зліва композиції. Припускаємо, що тут може бути представлена княгиня Ольга. Через значні втрати зображення, права частина полотнища де, ймовірно, була парна цілофігурна постать, не збереглася. Лише у візитації 1740 р. церкви св. Миколая у Войнилові записано про «інші» образи на полотні (однак без зазначення сюжетів), що напевно були в наві. Тому можемо припустити, що ікони пророків та полотнище з Древом Єсеєвим належали до цієї церкви.

Іл. 9. Ікони пророків Захарії, Мойсея та Якова. Друга половина XVII ст. З пророчого ярусу іконостасу церкви у Войнилові. НМЛ

Можливо також з церквою св. Миколая у Войнилові слід пов'язати велике полотнище зі Страстями Господніми, яке налічує 27 сцен, закомпонованих у чотири яруси навколо більшого за розміром Розп'яття з пристоячими, що в центрі. Полотнище видовженого горизонтального формату розміром 163 x 395 см (НМЛ і-3243), на жаль також має значні втрати малярства [8].

Серед інших войнилівських ікон виділяється іконографією та формою пам'ятка з образом Богородиці з Дитям Ісусом у типі Замилування та зі сюжетом Древа Єсеевого. Єсей зображений понизу композиції, його лежача постать вирізана по силуету, а довкола овалного образу Богородиці з Дитям в невеликих овалах з декоративною різьбою було закомпоновано 12 пророків та 12 апостолів, вгорі — Бог Отець. Тепер на іконі є дев'ять пророків та вісім апостолів [4, с. 162—163; 9, с. 1384; 5]. На фото експонатів Археологічно-бібліографічної виставки у Львові 1888—1889 рр. помітно, що тоді на іконі було одним медальйоном більше [20, табл. XXVI, № 5]. Експресивна манера малюнку складок одяг Богородиці та Ісуса, делікатне моделювання ликів з м'якими правильними рисами дозволяє віднести ікону до однієї стилістичної групи зі згаданими іконами на дошці з

церкви св. Миколая у Войнилові. Ікона Богородиці з Дитям Ісусом та з Древом Єсеевим припускаємо належала до дарохранильниці у церкві. На звороті ікони написано, що вона походить з новоринської церкви, отже, з церкви Різдва Богородиці у Войнилові. У візитації 1733 р. церкви Різдва Богородиці немає згадки про ікону Богородиці на престолі, а у візитації 1740 р. записано, що на престолі був образ Богородиці з двома срібними коронками. На іконі видно сліди накладних корон. З цього випливає, що пам'ятка створена у 1730-х рр. На мафорію Богородиці намальована широка смуга коралів, якими переважно декорували чудотворні ікони. Однак на цій іконі у візитаціях войнилівських церков не заакцентовано, лише у візитації 1753 р. згадано про ікону св. Миколая, яка «плакала кривавими слізьми» у церкві св. Миколая. Пишучи про ікону Богородиці з Дитям Ісусом та з Древом Єсеевим, слід згадати про подібну за композицією ікону Богородиці на престолі з Дитям Ісусом та з празниковими сценами й донаторськими портретами 1630—1640-х рр. з каплиці Трьох Святителів при Успенській церкві у Львові. Авторство цієї ікони пов'язують з Миколою Петраховичем [29, с. 33]. Навколо центрального зображення Богородиці на престолі з Дитям Ісу-

сом, що закомпоноване в овал, який опирається на стовбур дерева у медальйонах, розташованих на гілках дерева, зображені 10 сцен з життя Богородиці, а внизу на умовному поземі — батьки Богородиці та портрети замовників. Таким чином, композиції обох ікон перегукуються, що, знову ж таки, говорить про вплив іконопису провідних майстрів львівської школи на авторів войнилівських творів.

Дві інші войнилівські ікони не мають зв'язків з переліченими творами з цих церков. Це невелика ікона Різдва Христового другої половини XVII ст. (НМЛ і-2549, 35,5 x 27,5 см), що могла походити з празникового ярусу іконостасу, та великого розміру (114 x 96 см) ікона Собору Архангела Михаїла першої половини XVIII ст. (НМЛ і-3322). Празникова ікона за стилістикою споріднена з іншими празниковими іконами з Войнилова, отож належала до спільної майстерні. Ймовірно, вона входила в комплект ікон іншого празникового ярусу іконостасу, з якого ікон більше не збереглося. Ікона Собору Архангела Михаїла виділяється іконографією, тому що тут немає зображення Спаса у центрі. Натомість архістратиг Михаїл представлений зі зброєю, перемагаючи диявола. Простіші прийоми малярства цієї ікони, ніж більшості ікон на дощці з Войнилова, споріднюють її зі згаданими іконами апостолів з церкви цього містечка.

Висновки. Підсумовуючи огляд ікон XVII — першої половини XVIII ст. з церков Войнилова, що у збірці Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького, акцентуємо на двох моментах. Перше це те, що група ікон першої половини — середини XVII ст., що походять з намісного ярусу іконостасів церков Різдва Богородиці (три ікони) та Різдва Христового (три ікони) за стилістикою малярства та декоративних елементів виявляють зв'язок із творами львівської школи іконопису першої половини XVII ст., що засвідчує, що їх авторами могли бути львівські майстри. Стилістика виконання свідчить, що ікони з церкви Різдва Христового на колишнім Улицькій передмісті Войнилова є давнішими, ніж ікони, що намальовані для Новоринської церкви Різдва Богородиці, які за манерою малярства можна атрибуувати авторів намісних ікон іконостасу П'ятиницької церкви у Львові і датувати 1640—1650-ми рр. Другим моментом є те, що ікони на дощці кінця XVII — початку XVIII ст., які

пов'язуємо з церквою св. Миколая у Войнилові, а також ікона Христа на престолі з чину Моління, та комплект празникових ікон 1650—1670-х рр. з іконостасу, ікони пророків та ікона Богородиці з Дитям Ісусом та сюжетом Древа Єсеевого мають децю відмінну стилістику малярства від згаданих вище творів. Ця стилістика малярства подібна до низки ікон середини — другої половини XVII ст., що походять з церков сіл та містечок (Болохова, Завадки, Долини) неподалік від Войнилова. Своєрідна стилістика виконання цих ікон, а також майстерна, майже ідентична різьба двох Царських врат з Войнилова, дає змогу підтвердити гіпотезу про діяльність місцевого осередку майстрів, які мали високий фаховий рівень.

Порівняння ікони Христа на престолі з Войнилова та низки творів, що їх пов'язуємо з її автором, зі старшими іконами з церкви Різдва Богородиці у Войнилові, що їх приписуємо автору ікон П'ятиницької церкви у Львові, засвідчує стилістичну залежність. Ця ж стилістика прослідковується у групі пізніших за часом ікон, що належали до іконостасу церкви св. Миколая у Войнилові.

Оскільки всі досліджувані твори не мають авторських підписів, на разі складно встановити, де саме локалізувався мистецький осередок, у якому вони були створені. Теорія про діяльність войнилівсько-болохівського осередку малярства, базована, швидше, на іконах спільної стилістики, що збереглися з цих церков, вимагає підтверджень і дальших студій архівних джерел та творів XVII — першої половини XVIII ст., які є в церквах чи походять з церков в регіоні Войнилова, Калуша, Рогатина, Долини, Галича.

Ікони XVII ст. з церков Войнилова розширюють географію впливів стилістики провідної на той час львівської школи іконопису, а також дають підставу говорити про поширення спільних для українського іконопису другої половини XVII ст. Львівської та Перемиської епархій тенденцій малярства місцевими майстрами.

1. Патріарх Дмитрій (Ярема). *Іконопис Західної України XII—XV ст.* Львів: Друкарські куншти, 2005. 505 с.
2. Патріарх Дмитрій (Ярема). *Іконопис Західної України XVI — початку XVII ст.* Львів: Друкарські куншти, 2017. 595 с.

3. Свенціцька В., Сидор О. *Спадщина віків. Українське малярство XIV—XVIII століть у музейних колекціях Львова*. Львів, 1990. 71 с.: іл.
4. Гелитович М. *Богородиця з Дитям і похвалою. Ікони колекції Національного музею у Львові: науковий каталог*. Львів: Свічадо, 2005. 167 с.
5. Косів Р. Ікона «Богородиці Замилування з Єсеєвим Древом» кінця XVII ст. з церкви у Войнилові на Івано-Франківщині: мотиви та символіка іконографії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. № 2. Київ: ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 94—98.
6. Колос О. Три ікони на полотні із Войнилова (з колекції колишнього музею Богословської Академії). *Українська греко-католицька церква і релігійне мистецтво (історичний досвід та проблема сучасності)*. Матеріали IV міжнародної наукової конференції. Львів, 2006. Вип. 4. С. 177—183.
7. Колос О. Ікона «Марія Єгипетська» з Войнилова: іконографія та мистецтвознавчий аналіз. *Образотворче мистецтво*. 2007. № 2. С. 100—101.
8. Косів Р. Ікони на полотні «Страсті Христові» 17 ст. зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького. *Студії мистецтвознавчі: Образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво. Архітектура*. Київ, 2016. Чис. 2 (54). С. 27—46.
9. Косів Р. Ікони на полотні «Древо Єсеєве» другої половини XVII ст. зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького в контексті розвитку сюжету. *Народознавчі зошити*. № 6. 2019. С. 1379—1392.
10. Мельник В. *Сакральне мистецтво Галичини XV—XX століть в експозиції Івано-Франківського художнього музею*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007. 223 с.
11. Сидор О. *Патріарх Йосиф Сліпий і мистецтво*. Львів; Рим, 2012. 445 с.
12. *Шематизмъ всего клира гр.-кат. митрополитиою ае-пархїи Львовскои на рокѣ 1907*. Жовква: з печатни оо. Василянъ, 1907. 282 с.
13. *Шематизм гр.-кат. духовенства львівської Архїе-пархїї на рік 1927*. Львів: Накладом канцелярії Митрополитиої консисторії, 1927. 306 с.
14. *Шематизм гр.-кат. духовенства львівської Архїе-пархїї на рік 1932/33*. Львів: Накладом канцелярії Митрополитиої консисторії, 1932. 242 с.
15. *Шематизм гр.-кат. духовенства львівської Архїе-пархїї на рік 1930*. Львів: Накладом канцелярії Митрополитиої консисторії, 1930. 165 с.
16. *Царські врата українських іконостасів: альбом*. Упоряд. Ю. Юркевич. Львів: Ін-т колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2012. 385 с.
17. Косів Р. *Українські хоругви*. Київ: Оранта, 2009. 379 с.
18. Свенціцький І. *Опись Музея Ставропигийского института во Львовѣ*. Львовъ, 1908. 249 с.
19. Szaraniewicz I. *Katalog Archeologiczno-bibliograficznej wystawy instytutu Stauropigiańskiego we Lwowie*. Lwów, 1888. 117 s.
20. Шараневич И. *Отчетъ из археологическо-библиографической выставки в Ставропигийском Институте, открытой 28 сентября (10 октября) 1888 р. закрытой 16 (28) февраля 1889 г., и опись фотографий снятых предметов той же выставки*. Львов, 1889. 99 с.
21. Мельник В. *Церква Святого Духа в Рогатині. Альбом*. Київ: Мистецтво, 1991. 143 с.
22. Александрович В. *Майстри «малих» осередків українського малярства історичного перемишльсько-львівського регіону першої половини XVII ст. Соціум. Альманах соціальної історії*. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2013. Вип. 10. С. 9—30.
23. Александрович В. *Зі студій над писемними джерелами до історії українського мистецтва. Малярі у мистецьких взаємозв'язках західноукраїнських земель XVI—XVII століть. Записки Наукового товариства імені Шевченка. Том ССXXXVI. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва*. Львів, 1998. С. 516—540.
24. *Давня українська ікона: із приватних збірок*. Упоряд. О. Сидор, Т. Лозинський. Київ: Родовід, 2003. 351 с.
25. *Візитація Войнилівського деканату 1733 р.* НМЛ. Відділ рукописів і стародруків. Ркл-11.
26. *Візитація Галицького деканату 1740 р.* НМЛ. Відділ рукописів і стародруків. Ркл-16.
27. *Візитація Галицького деканату 1753 р.* НМЛ. Відділ рукописів і стародруків. Ркл-18.
28. Пелех М. *Нововиявлена пам'ятка галицького малярства середини XVII ст. — цикл «Страстей Христових» із церкви Собору Богородиці у селі Батятичах. Апологет. Християнська сакральна традиція: віра, духовність, мистецтво*. Богословський збірник Львівської Духовної академії. Матеріали III Міжнародної наукової конференції м. Львів, 24—25 листопада 2011 р. Львів, 2011. № 29. С. 118—123.
29. Александрович В. *«Братський аспект» історії львівського малярства першої половини XVII ст. Апологет. Львівське Ставропигийське Успенське братство в духовній культурі України, до 425-ліття надання Львівському Ставропигийському братству Патріаршої Ставропигії*. Матеріали III Міжнародної наукової конференції м. Львів, 26 травня 2011 р. Львів: Львівська духовна академія УПЦ КП, 2011. С. 28—40.

REFERENCES

- Patriarch Dymytriy (Yarema). (2005). *Western Ukrainian icon-painting of the 12th—15th centuries*. Lviv [in Ukrainian].
- Patriarch Dymytriy (Yarema). (2017). *Western Ukrainian iconpainting of the 16th — first half of the 17th centuries*. Lviv [in Ukrainian].

- Svetsitska, V., & Sydor, O. (1990). *Heritage of the ages. Ukrainian painting of the 14th—18th centuries in the Lviv museum collections*. Lviv [in Ukrainian].
- Helytovych, M. (2005). *The otokos with Child and with praise. Ikons from the collection of the National museum in Lviv named after Andrei Sheptytskyi*. Lviv [in Ukrainian].
- Kosiv, R. (2020). «The Virgin Eleusa with the Tree of Jesse» icon of the late 17th century from the Voynyliv church in Ivano-Frankivsk region: motives and symbols of iconography. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 94—98 [in Ukrainian].
- Kolos, O. (2006). Three icons on canvas from Voynyliv (from the collection of the former museum of the Theological Academy). *Ukrainian Greek Catholic Church and religious art (historical experience and the problem of modernity). Proceedings of the IV International Scientific Conference*, 4, 177—183 [in Ukrainian].
- Kolos, O. (2007). Icon «Mary of Egypt» from Voynyliv: iconography and art analysis. *Fine Art*, 2, 100—101 [in Ukrainian].
- Kosiv, R. (2016). «The Passion of the Christ» icons on the canvas of the 17th century from the collection of the Andrei Sheptytskyi National Museum in Lviv. *Art Studies: Fine and Decorative Arts. Architecture (Part 2)*, pp. 27—46. Kyiv [in Ukrainian].
- Kosiv, R. (2019). Icons on canvas «The Tree of Jesse» of the second half of the 17th century from the Andrei Sheptytskyi National Museum in Lviv in the context of subject development. *The Ethnology Notebooks*, 6, 1379—1392 [in Ukrainian].
- Melnyk, V. (2007). *Sacred art of Halychyna of the 15th—20th centuries in the exposition of the Ivano-Frankivsk Art Museum*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Sydor, O. (2012). *Patriarch Yosyf Slipyi and the art*. Lviv; Rome [in Ukrainian].
- (1907). *Shematyzm of the entire Greek-Catholic clergy of the Lviv Metropolitan Archdiocese on the 1907 year*. Zhovkva [in Ukrainian].
- (1927). *Shematyzm of the Greek-Catholic clergy of the Lviv Archdiocese on the 1927 year*. Lviv [in Ukrainian].
- (1932). *Shematyzm of the Greek-Catholic clergy of the Lviv archdiocese on the 1932/33 years*. Lviv [in Ukrainian].
- (1930). *Shematyzm of the Greek-Catholic clergy of the Lviv Archdiocese on the 1930 year*. Lviv [in Ukrainian].
- Yurkevych, Yu. (Ed.). (2012). *The royal doors of the Ukrainian iconostasis. Album*. Lviv [in Ukrainian].
- Kosiv, R. (2009). *The Ukrainian banners*. Kyiv [in Ukrainian].
- Svetsitsky, I. (Ed.). (1908). *Description of the Museum of the Stauropegion Institute in Lviv*. Lviv [in Ukrainian and Russian].
- Sharaniewich, I. (1888). *Catalog of the Archaeological and Bibliographic Exhibition of the Stauropegion Institute in Lviv*. Lviv [in Polish].
- Sharanevich, I. (1889). *Report from the Archeological and bibliographic exhibition at the Stauropegion Institute, opened on September 28 (October 10), 1888, closed on February 16 (28), 1889, and an description of photographs of objects taken at the same exhibition*. Lvov [in Russian].
- Melnyk, V. (1991). *Church of the Holy Spirit in Rohatyn. Album*. Kyiv [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, V. (2013). Masters of «small» centers of Ukrainian painting of the historical Peremyszl-Lviv region of the first half of the 17th century. *Society Almanac of Social History* (Issue 10, pp. 9—30). Kyiv [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, V. (1998). From studies on written sources to the history of Ukrainian art. Painters in the artistic relations of the western Ukrainian lands of the 16th—17th centuries. *Notes of the Shevchenko Scientific Society. Proceedings of the Commission of Fine and Applied Arts* (Vol. CCXXXVI, pp. 516—540). Lviv [in Ukrainian].
- Sydor, O., & Lozynskyi, T. (Ed.). (2003). *Ancient Ukrainian icon: from private collections*. Kyiv [in Ukrainian].
- (1733). *Visit of the Voynyliv deanery in 1733*. Andrei Sheptytskyi National Museum in Lviv. Department of Manuscripts and old printed books (РКЛ-11) [in Polish].
- (1740). *Visit of the Halych deanery in 1740*. Andrei Sheptytskyi National Museum in Lviv. Department of Manuscripts and old printed books (РКЛ-16) [in Polish].
- (1753). *Visit of the Halych deanery in 1753*. Andrei Sheptytskyi National Museum in Lviv. Department of Manuscripts and old printed books (РКЛ-18) [in Polish].
- Pelech, M. (2011). A newly discovered monument of Galician painting of the middle of the 17th century — a «Passions of Christ» cycle from the Synaxis of the Virgin church in the Batyatychi village. *Apolohet. Christian sacred tradition: faith, spirituality, art. Theological digest of the Lviv Theological Academy*. Proceedings of the Third international scientific conference, Lviv, 24—25 November 2011 (Pp. 118—123). Lviv [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, V. (2011). «Brotherly aspect» of the Lviv painting history of the first half of the 17th century. *Apolohet. The Lviv Stauropegic Brotherhood of the Assumption of the Virgin in Ukrainian spiritual culture (on the 425th anniversary of obtaining patriarchal stauropegia by the Lviv Stauropegion Brotherhood)*. Proceedings of the Third international scientific conference, Lviv, 26 May 2011 (Pp. 28—40). Lviv [in Ukrainian].